

CENT ANYS MIRANT ESTELS

Fernando Ballester*

La història de l'astronomia va associada a molts noms. Noms de gent que ha contribuït al seu desenvolupament i que hi han deixat la seua empremta indeleble. Gent que per això és avui dia recordada i que ha passat a formar part de la seua història. La major part d'aquests noms s'associen a científics, com Huygens, Humason o Eddington, persones que van posar el seu talent al servei dels cels i van desenvolupar aquesta ciència. Però la ciència de l'astronomia no es pot desenvolupar únicament amb el talent científic dels homes. Es necessita alguna cosa més, perquè l'astronomia és una ciència experimental i requereix dades i observacions.

Això ens porta a altres persones que, sense fer ciència, contribueixen també a fer-ne i resulten necessàries perquè pugua avançar. Parlem dels constructors d'instruments, dels fabricants de telescopis i altres meravelloses eines amb què els astrònoms recullen les precioses dades dels estels. Alguns d'aquests noms han passat també a formar part de la història de l'astronomia pels seus propis mèrits. Un d'ells és el de Thomas Grubb.

Thomas Grubb (1800-1878) era un enginyer irlandès dedicat a la fabricació d'impremtes, i un gran aficionat a l'astronomia en les seues estones lliures.

Mogut per la seua afició es va construir amb els seus mitjans un observatori i un petit

telescopi, que després va substituir per un altre de major envergadura. Prompte va posar la seua afició al servei dels seus veïns i es va dedicar a construir telescopis per als aficionats locals, fins que va adquirir un bon mestratge en aquesta labor. El punt d'inflexió en la seua vida el marca el que seria el seu primer encàrrec important: Edward Cooper, un jove i ric terratinent del comtat de Sligo, li encarrega que construeixca un telescopi per a l'observatori que havia fundat al seu castell familiar de Markree; un de realment gran. Cooper no va quedar defraudat, i el telescopi de Markree construït per Grubb va ser el major telescopi refractor del món durant molts anys. Amb aquest encàrrec, Thomas Grubb comença a replantejar-se la seua professió.

La seua convicció es va fer ferma després de construir en 1833 el telescopi principal de l'Observatori d'Armagh (Irlanda del Nord), un reflector en què va introduir moltes innovacions que després van ser habituals en els grans observatoris, tals com la muntura equatorial.

Finalment va abandonar la fabricació d'impremtes i va passar a dedicar tots els seus esforços a la seua afició. El 1836 va fundar la firma Grubb's of Dublin, que es convertiria en una de les millors fàbriques de telescopis de l'era victoriana i en una de les poques empreses capaces d'encarregar-se de construir grans telescopis. A aquesta empresa són deguts molts telesco-

El telescopi Grubb, una vegada acabada la restauració, tal com es troba ara a la cúpula de l'edifici del Rectorat.

Imatges de diverses parts del telescopi Grubb abans i després de la seua restauració.

A l'esquerra, tallers de la firma Grubb's of Dublín a Rathmines, Dublín, durant la construcció del telescopi de 26 polzades de Greenwich.

pis famosos de final del segle XIX i del XX, com el Gran Telescopi de Melbourne, el de 26 polzades de Greenwich, l'Isaac Newton o el William Herschel instal·lats en el Roque de

los Muchachos, a l'illa de La Palma, i amb els quals avui dia els astrònoms de l'Observatori de la nostra universitat realitzen les seues observacions.

El nom de Grubb ha passat a formar part de la història de l'astronomia i a hores d'ara els telescopis Grubb s'han convertit en una llegenda entre els amants dels instruments antics. La Universitat de València té l'enorme sort de posseir part del valuós llegat d'aquesta firma històrica, perquè compta amb un telescopi Grubb com a part del seu patrimoni històric. El doctor Ignacio Tarazona, que va fundar l'any 1907 l'Observatori Astronòmic de la nostra universitat, va voler dotar el centre que acabava de crear d'una instrumentació astronòmica de qualitat. Per això el 1909 va adquirir un telescopi de

la firma Grubb's of Dublin. L'instrument era un refractor de 15,6 cm d'obertura, amb una òptica excel·lent i muntura equatorial moguda mitjançant un motor de pesos. Seria per molt de temps, quasi un segle, l'instrument principal de l'Observatori.

Amb els anys, el pas del temps va anar escrivint la seua història al telescopi. En 1932 l'Observatori, instal·lat llavors a la terrassa de l'edifici històric del carrer de la Nau, va patir un terrible incendi que va afectar tot l'edifici i que arruïnà gran part del material. El telescopi, encara que malmès, va ser una de les poques peces que va sobreviure a l'incendi. El 1946 és traslladat a l'edifici acabat de construir de l'avinguda de Blasco Ibáñez, on hi havia la nova seu de l'Observatori (avui ho és del Rectorat). A mesura que avançava el segle, avançava la tecnologia i el telescopi va haver d'anar sent actualitzat: s'hi va instal·lar nova instrumentació i es va substituir el motor de pesos per un altre d'elèctric, però al mateix temps la ciutat de València brillava cada vegada més i més, i això impedia l'observació astronòmica professional. Finalment, i després de la deterioració de quasi un segle d'ús, va quedar desfasat com a instrument i relegat a la memòria.

Durant un temps va dormir el son dels herois davall una lona de plàstic, esperant. Finalment, el 2002, l'espera va arribar a la fi i vam iniciar les feines de restauració. L'objectiu era restaurar-lo per obtenir un resultat tan fidel al telescopi victorià original com fóra possible i convertir-lo en el centre del futur Museu de l'Observatori. D'acord amb aquest propòsit, se li van llevar totes les innovacions adquirides al llarg del temps i s'hi van reintroduir els elements que se li havien suprimit. Així, es va eliminar el motor elèctric i s'hi va tornar a instal·lar el motor de pesos. Les peces que s'havien trencat o que havien desaparegut van ser construïdes de nou. Es va fer un estudi de fotografies antigues (moltes en blanc i negre) i d'altres telescopis semblants, per a poder pintar-lo amb els colors originals. Totes les peces de llautó es van netejar i abrillantar, i també se li va aplicar una finíssima capa de vernís protector. La barra portapeses original va ser instal·lada de nou. Finalment, a fi de deixar-lo completament operatiu, es van adquirir d'un antiquari "nous" oculars de llautó, ja que els originals havien desaparegut. El vell refractor Grubb de 1909, quasi cent anys després de la seua arribada a l'Observatori, quedava restaurat. Avui dia el telescopi Grubb és sens dubte la joia de l'Observatori; la Universitat de València n'està orgullosa, d'aquest patrimoni i, penssem, Thomas Grubb també n'estaria. ☺

* Observatori Astronòmic de la Universitat de València